

Окремі аспекти впливу системи громадського здоров'я на якість життя особи**ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна**

Мета – провести аналіз окремих аспектів впливу системи громадського здоров'я на компоненти якості життя людини, які прямо не пов'язані з питаннями стану її здоров'я.

Матеріали та методи. Для досягнення поставленої мети використовувався бібліосемантичний метод дослідження з послідовним проведенням структурно-логічного та контент-аналізу доступної наукової і методичної літератури, міжнародної рекомендаційної бази, нормативно-правових актів України.

Результати. Системи оцінки якості життя передбачають визначення цілої низки показників, серед яких є і показники стану здоров'я населення і показники рівня свобод і дотримання громадянських прав людини. Визначено питання системи громадського здоров'я, які є чутливими з точки зору обґрунтованого обмеження свобод особи заради суспільного блага.

Висновки. Ефективна система громадського здоров'я в значній мірі позитивно впливає на якість життя населення в сфері показників здоров'я населення. Але в питанні впровадження державної політики в сфері громадського здоров'я необхідно віднаходити баланс між всезагальним добром та громадянськими свободами окремої людини. Рівень обмеження прав і свобод окремої людини задля збереження здоров'я населення на рівні державної політики залежить в тому числі і від філософських цінностей, які лежать в основі поглядів і рішень осіб, які формують політику в усіх сферах життя держави.

Ключові слова: якість життя, система громадського здоров'я, державна політика.

ВСТУП

Не зважаючи на велику кількість різних трактувань основних термінів, які використовуються в питаннях громадського здоров'я [1-6], усі ці трактування мають, зокрема одне основоположне спільне твердження. Так, виходячи з самого визначення понять «громадське здоров'я», «система громадського здоров'я» та «охорона громадського здоров'я» їх основною функцією є зміцнення здоров'я, запобігання хворобам та збільшення тривалості життя людей. Зважаючи на те, що якість життя людини нерозривно зв'язана зі станом її здоров'я, основні завдання системи громадського здоров'я направлені саме на підвищення якості життя людини в соціумі. Дійсно, у медицині якість життя прямо пов'язана з дефініцією здоров'я і передбачає комплексне оцінювання фізичного, психічного і суспільного благополуччя [7]. В той же час, узагальнюючи різні трактування якості життя, науковці виокремлюють три основні типи визначень: глобальні, компонентні і вузькі [8]. Згідно глобальному визначенню, якість життя визначається як ступінь задоволення матеріальних, культурних і духовних потреб людини. Компонентні визначення підкреслюють багатовимірну природу цього поняття і відокремлюють різні виміри якості життя (як об'єктивні, так і суб'єктивні). Третій підхід (вузький) до визначення якості життя передбачає вибір лише однієї чи двох категорій, та передбачає відображення специфічного змісту різних сфер [9]. Так, психологи найчастіше характеризують якість життя за показниками психічного благополуччя і почуття щастя; соціологи підкреслюють зв'язки якості життя із системою цінностей, суб'єктивним оцінюванням життя та його умов; економісти характеризують якість життя, головним чином, у контексті рівня та умов життя населення, а також суб'єктивним оцінюванням цих показників членами

досліджуваної спільноти; у правовому відношенні якість життя є реалізацією права на гідне життя і вільний розвиток людини [9, 10]. Отже, якщо розглядати поняття якості життя людини – як комплексне поняття, яке в порівнянні в просторі і часі формі відображає ступінь задоволення матеріальних, культурних і духовних потреб людини, що оцінюється як за рівнем задоволеності людиною своїм життям за її власною суб'єктивною самооцінкою, так і вимірюване компетентними та інформованими спеціалістами за набором об'єктивних показників [11], можна припустити, що заходи, які підвищують рівень задоволеності одного показника (складової) якості життя людини, можуть в той же час негативно впливати на рівень задоволеності іншого. Це питання особливо актуальне в тих діях і заходах, направлених на покращення якості життя населення і окремої людини, які здійснює держава. Зважаючи на те, що система громадського здоров'я це органи державної влади, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи, які здійснюють процедури та заходи, спрямовані на зміцнення здоров'я населення, запобігання хворобам та збільшення тривалості життя [1], важливим є питання впливу даної системи на окремі аспекти якості життя людини, які не пов'язані безпосередньо з поняттям її стану здоров'я.

Мета роботи – провести аналіз окремих аспектів впливу системи громадського здоров'я на компоненти якості життя людини, які прямо не пов'язані з питаннями стану її здоров'я.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Для досягнення поставленої мети використовувався бібліосемантичний метод дослідження з послідовним проведенням структурно-логічного та контент-аналізу доступної наукової і методичної

літератури, міжнародної рекомендаційної бази, нормативно-правових актів України, що стосуються питань якості життя людини, забезпечення збереження здоров'я людини в сучасних умовах, прав і свобод особи та громадянина України.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Зважаючи на мету дослідження робота була сконцентрована над аналізом компонентних методик визначення якості життя, які об'єднують у собі оцінку визначених показників із різних сфер життя людини. Звичайно, перелік сфер життя населення, показники яких враховуються у подібних оцінках якості життя дуже широкий. Так, на сьогодні в нашій країні в оцінці якості життя населення використовують три блоки (стан, поточне становище та суб'єктивна оцінка) у чотирьох середовищах: 1. Природне середовище (екологія, екологічна ситуація, оцінка екологічної ситуації); 2. Соціальне середовище (здоров'я, освіта, безпека, культура, житло, транспорт); 3. Економічне середовище (стан економіки, добробут, ринок праці, зайнятість, безробіття); 4. Суспільно-політичне середовище (громадянська активність, суспільно-політична ситуація, суспільне середовище) [12]. Наше дослідження було присвячено лише окремому аспекту – впливу системи громадського здоров'я як одного із основних механізмів підвищення якості життя людини через компонент збереження та покращення здоров'я населення на інший компонент якості життя – збереження та можливість реалізації свобод та прав окремої особи. Саме рівень і показник міри соціальних свобод особи визначено одним із основних показників якості життя в Енциклопедії державного управління: «якість життя – комплексна інтегральна характеристика становища людини в різних соціальних системах і структурах, показник міри її соціальних свобод і можливостей для всебічного розвитку, задоволення матеріальних і нематеріальних (у тому числі духовних) потреб» [13].

На першому етапі дослідження нами було проведено аналіз існуючих, найбільш популярних міжнародних систем оцінювання якості життя. На думку науковців, наразі державними та приватними установами розроблено більше 150 композитних індикаторів добробуту для оцінки ефективності діяльності урядів різних країн в економічній, соціальній та екологічній сфері на міжнародному рівні. Існує більше сотні ініціатив щодо використання показників якості життя у процесі прийняття рішень на національному й місцевому рівні [9]. В той же час, спеціалісти Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України серед них виділяють 6 найбільш вживаних у світі міжнародних систем оцінювання якості життя: загально-методологічна концепція стандартів і якості життя; Індекс якості життя EIU; Методологія ЄС European Statistical System Committee; Індекс якості життя International Living; Європейський моніторинг якості життя та Better Life Initiative [9]. Нами було проаналізовано наявність серед індикаторів, які використовуються в цих системах оцінки показників, що характеризують з однієї сторони здоров'я населення, з іншої – рівень свобод і прав особи. В усіх вищевказаних

системах в тій чи іншій мірі наявні індикатори з обох вказаних сфер життя людини. В одній із найбільш популярних методологій – Індекс якості життя International Living, яка використовується у 190 країнах світу оцінкам показників здоров'я населення і свобод людини присвячено окремі блоки показників.

На другому етапі було проведено аналіз сфер реалізації державної політики в системі громадського здоров'я, які є чутливим з точки зору можливого впливу на свободи та можливість реалізації прав особи. Саме поняття державної політики визначають як систему дій, регулятивних заходів, законів, і фінансових пріоритетів з того чи іншого напрямку, проголошену органом державної влади або його представниками. Державна (публічна) політика зазвичай втілюється в «конституціях, законодавчих актах і судових рішеннях» [14]. В Конституції України в розділі II визначено і права, свободи і обов'язки людини і громадянина, у статті 22 цього розділу вказано: «Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані». В той же час, Конституція України конкретизує в окремих статтях і положення, коли права і свободи можуть обмежуватися з метою, зокрема і забезпечення охорони здоров'я й моральності населення, захисту репутації або прав і свобод інших людей [15]. Отже, обмеження прав і свобод особи державою з метою забезпечення охорони здоров'я є можливим і врегульовано законодавчо. З цього виникає основоположна дилема в охороні громадського здоров'я – вигоди суспільства чи вигоди (свободи) конкретної людини.

Аналізуючи оперативні функції громадського здоров'я [16] можна виділити основні питання у сфері охорони громадського здоров'я, що можуть і, зазвичай, обмежують свободи та, інколи, і права людини:

1. Карантинізація;
2. Вакцинація;
3. Відслідковування контактів при ІПШШ;
4. Поміщення у спеціалізовані заклади у зв'язку з порушеннями психічного здоров'я;
5. Право на аборт та використання контрацептивів;
6. Біотероризм та громадські свободи.

Це далеко не повний перелік, але досить суттєвий. І в розрізі цього виникає питання: в якій мірі держава може обмежувати свободи і можливості реалізації прав особи для досягнення суспільного блага у сфері збереження і покращення здоров'я населення?

Так, розглядаючи питання вакцинації від керованих інфекційних захворювань необхідно визнати, що це одне із найбільших досягнень системи громадського здоров'я за останні століття. Так, завдяки програмам загальної вакцинації населення людству вдалося забезпечити викорінення віспи, ліквідацію поліомієліту у країнах Північної та Південної Америки, а також контроль над кором, краснухою, правцем та дифтерією у багатьох регіонах світу. Зокрема, Центр громадського здоров'я МОЗ України виділяє наступні досягнення вакцинації у світовому масштабі [17]. Щороку завдяки щепленням у світі вдається зберегти 2,5 млн дитячих життів. Ось декілька фактів про досягнення вакцинації:

- завдяки вакцинації людство перемогло натуральну віспу;
- захворюваність на поліомієліт знизилася на 99%, ще трохи й людство назавжди знищить цю страшну хворобу;

- знизився рівень захворюваності на правець, дифтерію, кашлюк, краснуху, захворюваність менінгітами, раком печінки;

- глобальна смертність від кору знизилася на 75%;

- знизилася щорічна смертність від правця новонароджених більш ніж у 13 разів.

В той же час, ще з часів Едварда Дженнера і перших досліджень щодо вакцинації від натуральної віспи залишається питання ризику окремої людини на протиправу блага широкого загалу. Ще у 1905 році Суддя Джон Маршал в історичній справі, розглянутій Верховним судом Сполучених Штатів Америки, – Джейкобсон проти штату Массачусеттс (по питанню вакцинації) – щодо балансу між всезагальним добром та громадянськими свободами окремої людини сказав: «усі люди вступають у домовленість із кожним громадянином, а також кожний громадянин вступає у домовленість з усіма людьми, згідно з якою усі будуть дотримуватися певних правил задля «загального добра». І сьогодні, питання обмеження свобод і прав окремої людини заради захисту населення від інфекційних захворювань залишається актуальним. Так, згідно статті 15. «Запобігання інфекційним захворюванням у дитячих закладах» Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» дітям, які не отримали профілактичних щеплень згідно з календарем щеплень, відвідування дитячих закладів не дозволяється [18]. Якщо розглядати питання вакцинації виключно з точки зору громадського здоров'я і підвищення якості життя в розділі показників здоров'я населення, то впровадження в країні органами державної влади примусової поголовної вакцинації населення є обґрунтованим. В той же час, такі дії держави може значно знизити якість життя населення в розділі дотримання прав і свобод людини. І навпаки, виключення регуляторного впливу держави в цьому питанні може призвести до епідемій з значними негативними наслідками для усіх громадян. Тому в питаннях обмежень свобод окремих громадян задля збереження здоров'я населення необхідно знаходити баланс, який в значній мірі залежить від філософських цінностей, які лежать в основі поглядів і рішень осіб, які формують політику в усіх сферах життя держави.

Науковці в галузі філософії виділяють три філософські концепції, які лежать в основі певних

політичних рішень в політиці охорони громадського здоров'я – утилітаризм, лібералізм та комунітаризм [19]. Так, для прихильників утилітаризму важлива турбота про ефективність (нерівність є прийнятною, якщо вона є ефективною); ліберали в основу своєї політичної платформи закладають повагу до прав людини та прагнення досягти рівності (ефективність вторинна), а комунітаристи – можуть не поцінювати рівність та ефективність, якщо вони суперечать чеснотам і цінностями громади. Отже державна політика в кожній країні в сфері громадського здоров'я в значній мірі залежить від філософських поглядів осіб, що приймають рішення.

ВИСНОВКИ

1. Ефективна система громадського здоров'я в значній мірі позитивно впливає на якість життя населення в сфері показників здоров'я населення.

2. Державна політика в сфері громадського здоров'я може призводити до обмеження прав і свобод окремих громадян задля суспільного блага. Але в питанні її впровадження необхідно віднаходити баланс між всезагальним добром та громадянськими свободами окремої людини.

3. Рівень обмеження прав і свобод окремої людини задля збереження здоров'я населення на рівні державної політики залежить в тому числі і від філософських цінностей, які лежать в основі поглядів і рішень осіб, які формують політику в усіх сферах життя держави.

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Питання обмеження свобод і можливості реалізації прав задля збереження здоров'я інших людей і населення взагалі впливає на якість життя людей в значній мірі в залежності від рівня усвідомлення громадянами необхідності таких обмежень. Тому є необхідність вивчення питання відношення представників різних прошарків населення України до питання допустимості і ступеню можливого обмеження свобод громадянина задля суспільного блага в сфері охорони здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

1. Проект Закону України «Про систему громадського здоров'я» [Електронний ресурс]. – МОЗ України, 2018. – Режим доступу: http://moz.gov.ua/uploads/1/5636-pro_20180620_1.pdf. – Назва з екрану.
2. Глоссарий по укреплению систем здравоохранения [Электронный ресурс]. – Женева: ВОЗ, 2013. – Режим доступу: http://www.who.int/healthsystems/hss_glossary/en/index6.html. – Название с экрана.
3. Глоссарий руководства для составителей Кокрановских обзоров // Український медичний часопис. – 2001. – Т. I/II, № 1 (21). – С. 115–135.
4. Глоссарий терминов по вопросам укрепления здоровья [Электронный ресурс]. – Женева : ВОЗ, 1998. – Режим доступу: http://whqlibdoc.who.int/hq/1998/WHO_HPR_NEP_98.1_rus.pdf. – Название с экрана.
5. Глоссарий терминов, используемых в серии «Здоровье для всех». – Женева: ВОЗ, 1984. – № 1–8. – 42 с.
6. Слабкий Г.О. Основні терміни, які вживаються у сфері громадського здоров'я / Г.О. Слабкий, В.І. Миронюк, Л.О. Качала, О.М. Ратаніна // Україна. Здоров'я нації. – 2017. – №3 (44). – С. 235–245.
7. Новик А.А. Руководство по исследованию качества жизни в медицине / А.А. Новик, Т.И. Ионова. – СПб. : ОЛМА Медиа Групп, 2007. – 315 с.
8. Farquhar M. Quality of life in older people // Advances in Medical Sociology. – 1994. – № 5. – С.139–158.
9. Вимірювання якості життя в Україні. Аналітична доповідь / Е.М. Лібанова, О.М. Гладун, Л.С. Лісогор та ін. – К., 2013. – 48 с.
10. Приступа Є. Якість життя людини: категорії, компоненти та їх вимірювання. / Є. Приступа, Н. Куриш // Фізична активність, здоров'я і спорт. – 2010. – № 2. – С. 54–63.
11. Ткачев А. Н. Качество жизни населения как интегральный критерий оценки эффективности деятельности региональной администрации / А. Н. Ткачев, Е. В. Луценко // Политематический сетевой электронный научный журнал Кубанского государственного аграрного университета. – 2004. – № 4. – С. 171–185.
12. Дорошенко Ю. О. Критеріально-факторне оцінювання якості життя людини / Ю. О. Дорошенко, О. О. Степанюк // Вісник Державної академії житлово-комунального господарства. – 2009. – № 2. – С. 10–30.
13. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президенті України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. Т. 1: Теорія державного управління / наук.-ред. колегія : В. М. Князев (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) та ін. – 2011. – 748 с.
14. О. Дем'янчук. Політика владна // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. – К.: Парламентське видавництво, 2011. – 568 с.
15. Фігель О.Ю. Теоретичні аспекти обмеження прав людини [Електронний ресурс]. – Lviv Polytechnic National University Institutional Repository, 2016. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/32997/1/58-357-361.pdf>. – Назва з екрану.
16. Слабкий Г.О. Система громадського здоров'я: бачення Всесвітньої організації охорони здоров'я. Основні оперативні функції громадського здоров'я та їх зміст / Г.О. Слабкий, В.І. Миронюк, Л.О. Качала // Україна. Здоров'я нації. – 2017. – №3 (44). – С. 24–31.
17. Досягнення вакцинації [Електронний ресурс]. – Центр громадського здоров'я МОЗ України, 2018. – Режим доступу: <https://phc.org.ua/pages/diseases/immunization/about-immunization>. – Назва з екрану.
18. Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України від 6 квітня 2000 року N 1645-III [Електронний ресурс]. – Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14>. – Назва з екрану.
19. Семігіна Т. Політика охорони громадського здоров'я: погляд на практику крізь призму філософських ідей [Електронний ресурс]. – Електронний архів Національного університету "Києво-Могилянська академія". – Режим доступу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/804/Semyhina_Polityka%20okhorony%20hromadskoho.pdf?sequence=1&isAllowed=y. – Назва з екрану.

Дата надходження рукопису до редакції: 05.09.2018 р.

Отдельные аспекты влияния системы общественного здоровья на качество жизни личности

Миронюк И.С., Слабкий Г.А.
ГВУЗ «Ужгородский национальный университет»,
г. Ужгород, Украина

Цель – провести анализ отдельных аспектов влияния системы общественного здоровья на компоненты качества жизни человека, которые прямо не связаны с вопросами состояния его здоровья.

Материалы и методы. Для достижения поставленной цели использовался библиосемантический метод исследования с последующим проведением структурно-логического и контент-анализа доступной научной и методической литературы, международной рекомендательной базы, нормативно-правовых актов Украины.

Результаты. Системы оценки качества жизни предусматривают определение целого ряда показателей, среди которых есть и показатели состояния здоровья населения и показатели уровня свобод и соблюдения гражданских прав человека. Определены вопросы системы общественного здоровья, которые являются чувствительными с точки зрения обоснованного ограничения свобод личности ради общественного блага.

Выводы. Эффективная система общественного здоровья в значительной степени положительно влияет на качество жизни населения в сфере показателей здоровья населения. Но в вопросе внедрения государственной политики в сфере общественного здоровья необходимо находить баланс между всеобщим добром и гражданскими свободами отдельного человека. Уровень ограничения прав и свобод отдельного человека для сохранения здоровья населения на уровне государственной политики зависит в том числе и от философских ценностей, которые лежат в основе взглядов и решений лиц, формирующих политику во всех сферах жизни государства.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: качество жизни, система общественного здоровья, государственная политика.

Special aspects of public health system upon the person's quality of life

Mironyuk I.S., Slabkiy G.O.
SHEI "Uzhhorod National University", Uzhhorod, Ukraine

Goal of research – to analyze the special aspects of the influence of public health system upon the quality of life components that are not directly related to the problems of the state of health.

Materials and methods. To achieve the goal of study biblio-semantic method of research was applied followed by a structural-and-logical and content analysis of available scientific and methodological literature, the international recommendations and normative-and-legal acts of Ukraine.

Results. Quality of life assessment system provide for the definition of the whole range of indicators, including the indicators of the state of population health and levels of liberties and the observance of human rights. Public health system issues that are sensitive from the point of view of the reasonable limitation of liberties for the sake of the public wellbeing are identified.

Conclusions. An effective public health system mostly positively affects the quality of population life in the sphere of health indicators. But in the matter of the State policy implementation in the sphere of public health it is necessary to find the balance between the universal good and civil liberties of the individual. The level of restriction of the rights and liberties of the individual to preserve the health of population on the level of State policy depends among the others on philosophical values that underlie the views and decisions of policy-makers in all spheres of State life.

KEY WORDS: quality of life, public health system, State policy.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Миронюк Іван Святославович – д.мед.н., доцент, декан факультету здоров'я та фізичного виховання УжНУ, пл. Народна, 3, м. Ужгород, 88000, Україна.

Слабкий Геннадій Олексійович – д.мед.н., професор, завідувач кафедри громадського здоров'я УжНУ, пл. Народна, 3, м. Ужгород, 88000, Україна.